

Ami van, széthull darabokra...

...töprengések népesedés ürügyén...

Különös érzés közel hetvenévesen átolvasni és végiggondolni a népesedési konferencia elemzéseit, javaslatait. Különös érzés két felnőtt gyerek és öt unoka szülője illetve nagyszülőjeként, és különös érzés annak a negyven évnek a fényében, amely úgy kezdődött számomra, hogy fiatal közgazdászként a nemzeti „nagy-öregek” asztaltársaságába kerülhettem.

Ők, például Csurka István, Für Lajos, de legfőképpen Fekete Gyula, akkor már jó másfél évtizede igyekeztek minden alkalmat megragadni arra, hogy a nemzet széthullására, és e széthullásnak leginkább a fenyegető népesedési folyamatokban megmutatkozó következményeire felhívják a figyelmet. És, bármilyen furcsa is, de a Kádár korszak módfelett korlátozott nyilvánossága ezt a beszédteret annyira azért nyitva hagyta, hogy a legfőbb elemek elbeszélhetők legyenek.

Eltelt negyven év, és ez alatt az idő alatt közel egymillió magyarral több halt meg, mint amennyi megszületett. És ma már pontosan tudjuk, hogy ha nem történik valami csodával határos fordulat, akkor nem lesz elkerülhető, hogy a harmincas évek során minden évben legalább kétszer annyian haljanak meg, mint amennyin születnek. Mostanában egy-két influenza-járvánnyal sújtott februárban vagy márciusban ez a születés-halálozás arány már „be is köszönt” hozzánk, hogy jelezze azt, ami elközelít másfél évtizeden belül. Az öt unokám közül négyen lányok, a legidősebb tizenhatodik évébe lépett. Főként ők azok, akiken most valóban megfordulhat a magyarság sorsa. Ha az ő gyermekvállalási hajlandóságuk is annyival csökken, mint az előző nemzedéké, akkor az éves népességfogyás tartósan százezer közelébe kerülhet, és minden évben legalább kétszer annyian halnak majd meg, mint amennyin születnek. Ezt követően már olyan felfoghatatlan áldozatokra lenne szükség e tendenciák megfordításához, amelyekre ha valóban képes lenne a magyarság, akkor aligha hagyta volna, hogy ez a helyzet bekövetkezzen, és ezzel a kör bezárul.

Point of no return, ahogy az angol mondja, ***a pont, ahonnan már nincs visszatérés***. Teljesen érthető és indokolható tehát, hogy egyre többen vannak azok, akik szerint minden lehetséges eszközzel és módon vissza kellene fordulni erről a végzetes lejtőről. **A konferencia szervezői, a tanulmányok készítői értelemszerűen szintén e visszafordulás feltételeit igyekeznek összefoglalni. Összességében nagyon szimpatikus módon teszik ezt, helyesen előrebocsátva, hogy mindez elsősorban az alapvető okok feltárása, és a legfontosabb stratégiai teendők felvázolása, az erre épülő népesedési nemzetstratégia kidolgozása, jóváhagyása és megvalósításának intézményi-szervezeti segítése a mindenkori kormányzat feladata lesz.** Legalább is reményeink szerint.

Az okok feltárása, közhelyesen fogalmazva, a diagnózis, és a legfőbb teendők felvázolása, vagyis a terápia-javaslat összességében helyes, és feltehetőleg valóban javítana a helyzetünkön, ám van egy olyan mozzanat, amire az alábbiakban szeretném

felhívni a figyelmet. A töprengéseim című nem véletlenül választottam ezt a József Attila Eszmélet című verséből való gondolatot, aki ezzel a létezés legmélyebb összefüggésére figyelmeztet minket. Arra, amit az elméleti fizikusok entrópiaként fogalmaznak meg a termodinamika második fő tételében. A hétköznapi nyelvre lefordítva ez valami olyasfélért jelent, hogy minden „magára hagyott” rendszer spontán módon a rendezetlenség lejtőjén halad a teljes rendezetlenség, a káosz felé. Ez csak akkor válik elkerülhetővé, ha a rendszer képes valahonnan többlet energiához jutni. (Ami lehetővé teszi a „neg-entrópiának” nevezett hanyatlásnak való ellenszegülést.)

Valójában minden élőlény, és minden élőlényekből álló közösség is ilyen rendszerként fogható fel. Saját rendezettségét, nevezzük ezt létharmóniának, csak akkor képes fenntartani, ha olyan energiákat nyer „valahonnan”, amelyek e rendezettséggel legalább azonos szintűek. Ezt a létharmóniát a népesedés nyelvére lefordítva úgy fogalmazhatunk, hogy *minden emberi közösség legmélyebb létfeladata, hogy világra hozza, és testi-lelki egészségben felnevelje a következő nemzedéket*. Ha erre nem képes (mondjuk inkább úgy, **ha erre sem képes**) akkor az egyértelműen jelzi, hogy ez az emberi közösség egy olyan rendszer, amely nem tudja már rendezettségét stabilizálni, és lefelé csúszik az entrópius lejtőn.

A megállás és visszafordulás lehetősége mindig fennáll, de ehhez energia kell, mert csak ez az energia lehet az a támaszték, amely a visszafordulás, a dezintegráció erőivel való szembeszegülést lehetővé teszi. **Ez az energia pedig, legalább is végső forrását tekintve, csak lelki, erkölcsi, szellemi természetű lehet.** Talán különösnek látszik, hogy közgazdászokként a lelki, erkölcsi, szellemi energiák fontosságát hangsúlyozom, de ennek oka van. És ez az oka az, hogy azok közé a közgazdászok közé tartozom, akik úgy vélik, hogy a gazdaság nem a semmiben lebeg, hanem a lehető legmélyebben ágyazódik bele az adott emberi társadalomba, annak anyagi, fizikai, lelki, erkölcsi, szellemi szerkezetébe, szövetrendszerébe. Vagyis abba, amit az emberi közösségek komplex lét-gazdálkodásának mondhatnánk.

A tanulmányokban megfogalmazott elemzésekkel és javaslatokkal alapvetően egyetértek, és én magam is hiszek, az ezekre épülő átgondolt és összehangolt közösségi cselekvés-sorok sikerességében. Ám úgy vélem van két olyan mozzanat, ami talán nem eléggé hangsúlyos a tanulmányokban. Az egyik annak az igen alapos és elmélyült végig gondolása, hogy mi is van a magyar társadalom legalább fél évszázada mélyülő népesség-hanyatlása mögött. Ez a hosszú idő arról tanúskodik, hogy a magyar társadalom, a magyar nemzet nevű emberi közösség lassan harmadik nemzedéke viszi tovább azokat a negatív mintákat, amelyek ennyire tartóssá teszik e lepusztulási lejtőn való lefelé mozgást.

Ez is elég kényes kérdés, de a másik még ennél is kényesebb. **És ez nem más, mint az azzal való szembesülés, hogy a népesedésnek nemcsak mennyisége, hanem minősége is van.** Az alábbiakban e két kérdés által felmerülő dilemmákról próbálnék megfogalmazni néhány gondolatot. Szeretném előrebocsátani, hogy **a tanulmányok alapvető szemlélete valójában segíti azt, hogy e két kényes kérdéssel őszintén szembenézhessünk, de úgy vélem bizonyos alapkérdések nyílt (vagy inkább nyíltabb) megfogalmazása elengedhetetlennek**

látszik. Az első kérdés tehát az lenne, hogy milyen is a valós lelki, erkölcsi és szellemi arculata a mai magyar társadalomnak.

Amikor megkísérlünk reagálni erre az igen bonyolult és csak nagy bizonytalansággal megválaszolható kérdésre mindjárt felsejlik egy még mélyebb lét-rétegre utaló kérdés is, amire azért nem szeretnék részletesen kitérni, mert ez kezelhetetlenné tenné a probléma egészét. Valójában persze látens módon ez is állandóan jelen van a dolgozatokban, de igen nehéz kihívást jelent a kezelése.

És ez nem más, mint az, hogy az emberi világ, benne a magyar nemzet nevű emberi közösség is, része egy globális önújratemtési komplexumnak. És ez a komplexum a világ egészét taszítja folyamatosan lefelé az említett entrópikus lejtőn. A nyugatias modernitás globálissá táguló létszerveződési módjáról van szó, amelynek alapvető célfüggvénye a közvetlen nyers fizikai élvezetek kielégítésre alkalmas anyagtömeg folyamatos (végtelenített) mennyiségi növelése, még hozzá **bármilyen áron.** Akár a világ pusztulása, öngyilkossága árán is. Azt ma már aligha kell tehát hangsúlyozni, hogy **e rendszer alapvető szerveződési logikája szembemegy az élet, a létezés legmélyebb elveivel,** és ezzel az entrópia, tehát a világ káosz felé haladásnak folyamatos gyorsítását viszi végbe.

Tudom, hogy ma e súlyos kihívással nem tudunk mit kezdeni, de azért elengedhetetlen legalább a jelzése a tanulmányok összefoglalójában, mert ha a magyar társadalom, mint „lokális” vissza akarja szerezni létharmóniáját, (benne népesedési folyamatainak egyensúlyát) egyáltalán meg akar maradni, akkor számot kell vetnie azzal, hogy ez csak a mai világunk globális szerveződési elveivel való szembeszegüléssel képzelhető el.

Ám nagyon keveset tudunk arról, hogy vajon a mai magyar társadalom hétköznapi önújratemtési folyamatai során milyen mértékben teszi magáévá, fogadja el, vagy egyáltalán veszi tudomásul e végzetes globális mintázatokhoz való kényszerű alkalmazkodást. Tehát, hogy milyen mélységig hatolt lelki, erkölcsi, szellemi értelemben e szerveződési rendnek a pusztító hatása. És főként ebben az értelemben kellene megfogalmaznunk a népesedés minőségének, lét-minőségének a kérdését.

Szóval egészen nyersen fogalmazva, hogy a közvetlen mában sikeres, mert ehhez a pusztító mintázathoz sikeresen alkalmazkodni tudó jövő nemzedéket akarunk-e, amely „versenyképes” e pusztító mintázat lokális elmélyítésében, **vagy olyat, amely tudatában van annak, hogy ez a ma uralkodó létszerveződési mód egyenesen a semmibe vezet.**

Tudatában vagyok annak, hogy nemcsak, hogy egyszerű (gyors, könnyű és olcsó) válasz nincs erre az igen nehéz és kényes kérdésre, de azt is tudomásul kell vennünk, hogy ebben a helyzetben csak ellentmondásos válaszaink születhetnek. Evidens módon azért, mert egyszerre kellene egészen rövid távú (rövidtávon sikeres) válaszokat adni, és olyanokat is, amelyek igen hosszú távon mérve próbálnák a magyar társadalom létharmóniáját (népesedési értelemben is) tartósan helyreállítani. Bár ez ma szinte lehetetlen feladatnak látszik, de talán **kicsit nagyobb mértékben lehetne hangsúlyozni e kihívás fontosságát a népesedési stratégiát megalapozni szándékozó tanulmányokban illetve azok összefoglaló anyagaiban.**

Végül, de nem utolsó sorban a tanulmányok szerzőinek „tudományosságra” való jó szándékú törekvése nagyon helyénvaló és üdvözlendő. Ám nem árt figyelmeztetni magunkat arra, hogy minden eddiginél brutálisabb és nyíltabb permanens szellemi világháború színtere az a korszak, amelyben élünk. És ennek az a fő oka, hogy a világ rejtett, következőképpen igen veszélyes „tudás-meghatározó” hatalmai, illetve e rejtett szuperstruktúra globális diktatúrája eleve hamis tudásként bélyegez meg minden tőle való „elhajlást”. **Már pedig „el kell hajolnunk” tőle, mert e nélkül elképzelhetetlen, sőt értelmezhetetlen a célul kitűzött feladataink megoldása.**

Prof. Dr. Bogár László, közgazda